
Покровська Н. В., Слищенко Т. А., Скорченко І. В., Тарахова Н. О.

Наукова бібліотека, Український державний університет науки і технологій
(м. Дніпро, Україна)

**РОЛЬ БІБЛІОТЕК У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДОСТУПУ ДО ВІДКРИТИХ
ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ (З ДОСВІДУ РОБОТИ НАУКОВОЇ
БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
НАУКИ І ТЕХНОЛОГІЙ)**

У роботі розглянуто тему ролі відкритих освітніх ресурсів (OER) у сучасному світі й висвітлено участь університетської бібліотеки в процесі їх створення. OER є важливим елементом сучасної освітньої парадигми, спрямованої на доступність, відкритість, зменшення навчального навантаження. Зосереджено увагу на роботі бібліотеки УДУНТ щодо оформлення підручників згідно ДСТУ.

Ключові слова: відкриті освітні ресурси; OER; відкриті підручники; відкритий доступ; репозитарій; бібліотека УДУНТ; шаблони; титульний аркуш; ліцензія Creative Commons

Pokrovska N. V., Slyshchenko T. A., Skorchenko I. V., Tarakhova N. O.

Scientific Library, Ukrainian State University of Science and Technologies (Dnipro, Ukraine)

**THE ROLE OF LIBRARIES IN PROVIDING ACCESS TO OPEN
EDUCATIONAL RESOURCES (BASED ON THE EXPERIENCE OF THE
SCIENTIFIC LIBRARY OF THE UKRAINIAN STATE UNIVERSITY OF
SCIENCE AND TECHNOLOGY)**

The paper deals with the role of open educational resources (OER) in the modern world and highlights the participation of the university library in the process of their creation. OER is an important element of the modern educational paradigm aimed at accessibility, openness, and reduction of the teaching load. The article focuses on the work of the USUCT library in designing textbooks in accordance with the State Standard of Ukraine.

Keywords: open educational resources; OER; open textbooks; open access; repository; USUCT library; templates; title page; Creative Commons license

Робота наукової бібліотеки Українського державного університету науки і технологій (НБ УДУНТ), як і більшості освітянських бібліотек зазнала суттєвих змін ще за умов карантину 2020 року. Тоді працівники Бібліотеки швидко перелаштувались на нову, незвичну для себе форму роботи – дистанційну. Навчання студентів та їх обслуговування на той час також стало дистанційним або змішаним.

В сучасних умовах, коли інформаційні технології все більше входять до повсякденного життя, відбувається зміна уявлень про методи освітнього процесу. Світова педагогічна спільнота розробила багато практичних рекомендацій щодо створення та використання відкритих освітніх ресурсів (Open Educational Resources, OER).

Відкриті освітні ресурси (OER) і відкриті підручники є важливим елементом сучасної освітньої парадигми, спрямованої на доступність, відкритість і демократизацію знань. Вони дозволяють студентам, викладачам та навчальним закладам користуватися якісними навчальними ресурсами. Основні визначальні риси OER – **відкритість** (надається право вільно використовувати, змінювати та поширювати), **безкоштовність** (мають бути доступні безкоштовно або за номінальну плату), **повторне використання** (можуть бути використані в різних предметних областях і навчальних контекстах). Зазвичай супроводжуються відкритими ліцензіями, які визначають, як їх можна використовувати.

Відкриті підручники – це навчальні посібники, підручники або інші книги, які розповсюджуються безкоштовно і відкриті для змін та модифікацій. Вони доступні для будь-якого користувача, в якого є доступ до Інтернету.

Такі підручники можна змінювати та адаптувати для конкретного курсу чи освітньої програми. Автори можуть вибирати конкретні розділи, додавати матеріали, змінювати послідовність тощо. Частіш за все відкриті підручники використовують ліцензії Creative Commons (CC), що дозволяють різні рівні використання та поширення. Creative Commons має кілька типових ліцензій, якими можуть користуватися автори, наприклад:

атрибуція (CC BY) – ця ліцензія дозволяє іншим розповсюджувати, редагувати та використовувати Ваш твір, навіть у комерційних цілях, за умови зазначення авторства;

атрибуція – Некомерційна (CC BY-NC) – ця ліцензія дозволяє іншим розповсюджувати, редагувати та використовувати Ваш твір лише у некомерційних цілях, за умови зазначення авторства;

атрибуція – Некомерційна – Без похідних творів (CC BY-NC-ND) – ця ліцензія дозволяє іншим розповсюджувати Ваш твір лише у некомерційних цілях, за умови зазначення авторства. Вони не можуть змінювати Ваш твір або створювати на його основі новий;

атрибуція – Некомерційна – Поширення на тих самих умовах (CC BY-NC-SA) – ця ліцензія дозволяє іншим розповсюджувати, редагувати та використовувати Ваш твір лише у некомерційних цілях, за умови зазначення авторства.

Більш детальну інформацію про ліцензії можна знайти на сайті Creative Commons – "[Про ліцензії Creative Commons](#)" або переглянути серію відео, які були підготовлені працівниками Бібліотеки УДУНТ.

Використання OER та відкритих підручників сприяє демократизації освіти. Всі користувачі, незалежно від фінансового стану, мають однаковий доступ до якісних навчальних матеріалів.

Одним із джерел поповнення фондів бібліотеки наразі є інтернет-ресурси за умов їхньої відповідності видовим і тематичним критеріям відбору.

Бібліотека вже кілька років працює з технологією комплектування зібрань електронних ресурсів з репозитаріїв інших ЗВО. Але поряд з перевагами також приходиться стикатися з певними незручностями (постійно треба проводити моніторинг на працездатність посилань відібраних матеріалів).

В умовах війни значно скоротилося асигнування, як на придбання нової навчальної літератури, так й на інші статті витрат. У 2022-2023 роках напрям на створення відкритих підручників набуває все більшого поширення серед науковців та викладачів нашого університету. Автори не завжди в змозі друкувати свої нові твори, тому до бібліотеки почали частіше надходити видання суто в електронному вигляді.

Бібліотека активно долучається до процесу співпраці з авторами. Співробітники Бібліотеки взяли на себе роботу щодо уніфікації бібліографічного опису за стандартами. Важливо дотримуватися правил оформлення сторінок титульного аркуша та кінцевого аркуша видання для забезпечення належної розповсюженості роботи згідно стандартів (ДСТУ 7157:2010; ДСТУ 3017:2015; ДСТУ 3582:2013; ДСТУ 4861:2007). З цього приводу Бібліотека розширила свої функції та почала надавати послуги з перевірки, консультування та допомоги викладачам – авторам відкритих освітніх ресурсів (OER).

Оскільки автори не завжди встигають відслідковувати зміни в оформленні робіт, на допомогу викладачам в створенні відкритих підручників співробітниками Бібліотеки були розроблені Шаблони титульних та останньої сторінок для оформлення навчальних та навчально-методичних видань.

Шаблони титульних аркушів навчальних видань можна завантажити зі сторінки центру Web-менеджменту на сайті УДУНТ <https://diit.edu.ua/university/structure/subdivisions/ioc/rvs>.

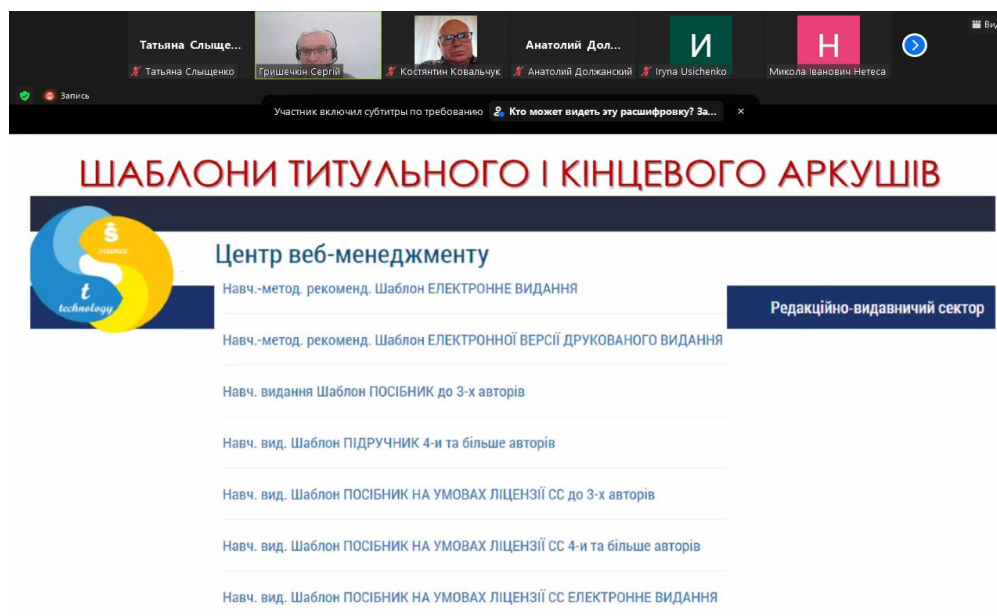

Рис. 1

Оформлення титульного аркуша - це процес створення першого аркуша видання, який містить основні вихідні відомості про видання: **лицьовий бік титульного аркуша** – це сторінка, що містить основні вихідні відомості про видання, такі як надзаголовкові дані, назву, автора(-ів), підзаголовкові дані, видавництво, рік видання тощо; **зворотний бік титульного аркуша** - це сторінка, на якій розміщені елементи вихідних відомостей видання, такі як шифр, макет анотованої каталожної картки, знак охорони авторського права, ліцензії CC, ISBN тощо;

Остання сторінка – на якій розміщені вихідні дані книги: прізвище автора, назва книги, прізвища та посади осіб, які брали участь у створенні книги, адреса видавництва і друкарні, де книга була надрукована.

Працівники Бібліотеки також ретельно перевіряють правильність оформлення бібліографічного опису за стандартами (ДСТУ 8302:2015).

Щоб розмістити OER в репозитарії УДУНТ автор/автори обов'язково укладає/ють з Бібліотекою Авторський договір на використання невиключних прав згідно Закону України «Про авторське право та суміжні права», який набув чинності з 01.01 2023 р. В авторському договорі автор/автори вказує/ють за яких умов використовується дане видання та якої ліцензії Creative Commons дотримується.

Завантажити авторський договір можна з сайту наукової бібліотеки УДУНТ <https://library.ust.edu.ua/uk/page/teachers>

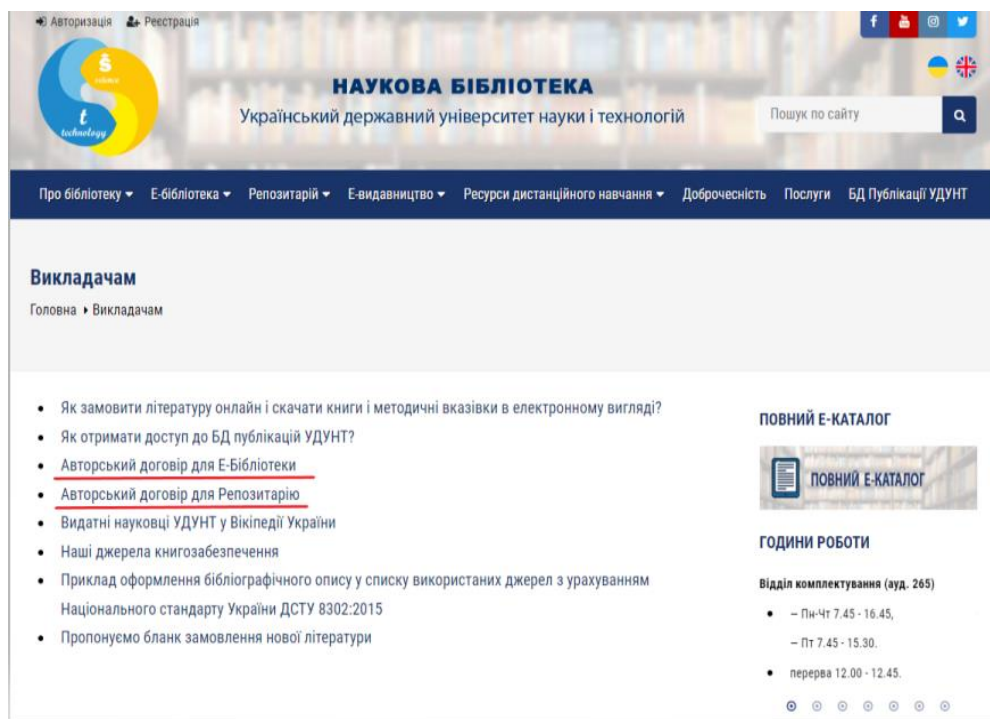

Рис .2

В репозитарії університету наразі виставлено 13 відкритих підручників та навчальних посібників за ліцензією Creative Commons, розроблених нашими викладачами за участю співробітників бібліотеки.

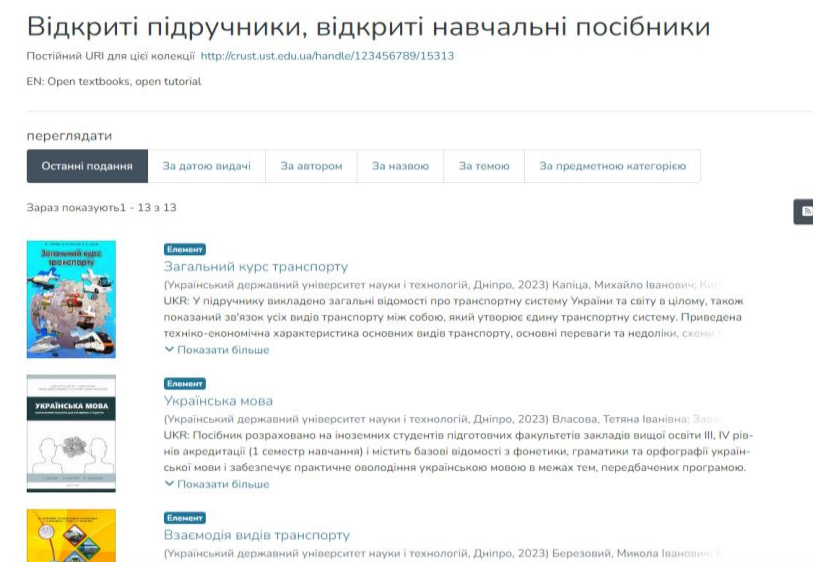

Рис. 3

Одночасно з розміщенням в репозитарії УДУНТУ відкриті підручники працівники наукової Бібліотеки реєструють, обробляють та вносять до БД «Мережеві видання» Електронного каталогу Бібліотеки УДУНТ.

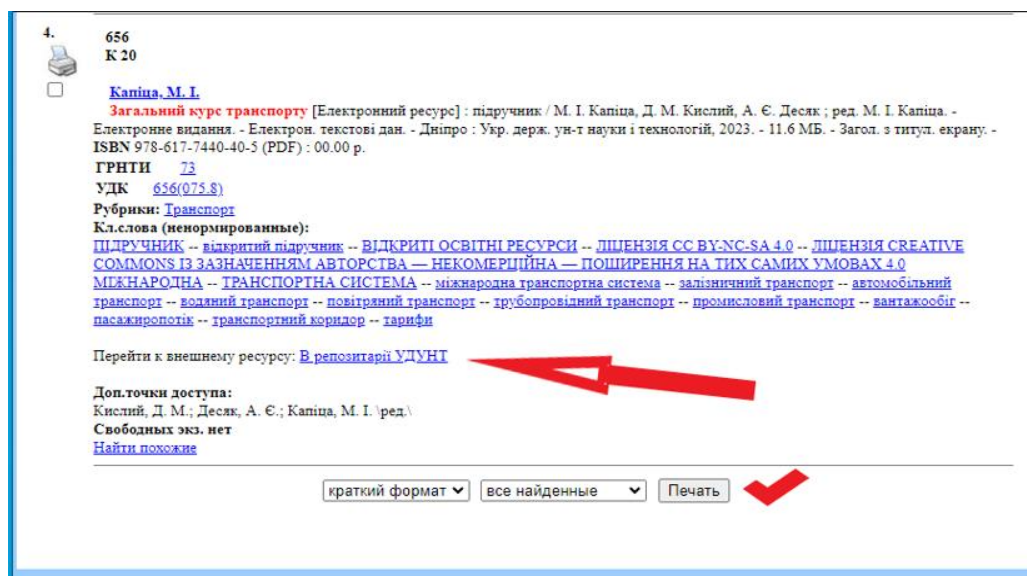

Рис. 4

Підсумовуючи, робимо висновок, що відкриті освітні ресурси (OER) та відкриті підручники є важливими інструментами для сучасної освіти, які сприяють доступності, якості та демократизації знань. Вони відкривають нові можливості для студентів та викладачів у вищих навчальних закладах. Основні переваги включають економію коштів для студентів, можливість адаптувати матеріали, спільну розробку, демократизацію освіти, збільшення доступності, інновації та зменшення навчального навантаження.

Завдяки таким ресурсам, освіта стає більш доступною та гнучкою, що відкриває двері до знань для всіх, незалежно від їхнього фінансового стану чи місця проживання. Важливою також є спільна праця всіх зацікавлених сторін – викладачів, студентів, бібліотекарів, університетів та організацій – для подальшого розвитку та поширення цих цінних освітніх ресурсів.